

LEREN VAN ELKAAR

Gevangenen trainen asielhonden

Stafford Brutus, een asielhond, ruikt aan de hand van gedetineerde Bert in de penitentiaire inrichting Zuyder Bos in Heerhugowaard. Acht weken traint Bert de hond om hem klaar te stomen voor adoptie.

*Tekst: Marijke Ottema
Fotografie: Cris Toala Olivares*

Gevangenen die getraumatiseerde asielhonden trainen voordat die naar een nieuw baasje kunnen: goed voor hond én gedetineerde, zegt stichting Dutch Cell Dogs. Inrichtingen die ermee experimenteren zijn enthousiast. Maar het afscheid van ‘hun hond’ valt de gevangenen vaak zwaar.

Vrijdagochtend, een afgelegen industrieterrein in Spijkenisse. Het miezert en een koude wind waait over het terrein. De poort van Rijks Justitiële Jeugdinrichting De Hartelborgt zwaait open, waarna een bestelauto de binnenplaats oprijdt. Terwijl een groepje jongeren tegen een hek hangt, stijgt een oorverdovend geblaf op. Een voor een stormen zes asielhonden de auto uit. Laila, een witte staffordshireterriër, springt in de gespieerde armen van Rocher en begint hem onbedaarlijk te likken. Maar veel tijd om te knuffelen is er niet: er is werk aan de winkel.

Geïmponeerd bekijk ik van een afstand hoe iedere gedetineerde met de hem toegevoegde hond aan het werk gaat. De dieren zijn ‘longstayers’: ze verblijven al lange tijd in het asiel en hebben weinig kans op een nieuw thuis. Ze zijn getraumatiseerd, te druk, te agressief, te groot of te ‘lelijk’ voor adoptie. Overeenkomsten met de gedetineerden springen me onmiddellijk in het oog: ook zij zijn vaak te druk, te

In jeugdinrichting De Hartelborgt wacht ‘Mr. Big’, vermoedelijk ooit gebruikt als vechthond, ongeduldig tot hij uit de auto kan om te worden getraind. Tijdens de trainingen went hij aan de aanwezigheid van andere honden zonder in gevecht te gaan.

agressief en te onaangepast om zonder problemen in de maatschappij te functioneren. Toch is aan hen de opdracht om de honden in acht weken klaar te stomen voor adoptie.

In blauw trainingspak, de capuchon ver over het gezicht, traint Rocher zijn hond Laila. Hij heeft haar vernoemd naar een vriendinnetje van vroeger. “Ik vind Laila mooi en lief”, vertelt hij, terwijl hij haar het ene na het andere brokje voert. “Zodra ze uit de auto komt, rent ze op me af.” Rocher zit ruim twee jaar in de gevangenis. “Ik heb nu vrij van school, normaal slaap ik dan uit. Maar voor de trainingen sta ik vroeg op.”

DUTCH CELL DOGS (DCD) werd in 2009 opgericht door Betty Buijtsels en Marlies de Bats. Beiden hebben jarenlang ervaring als honden-gedragsdeskundige en -instructeur, en ze zijn ervan overtuigd dat moeilijke honden en mensen van elkaar kunnen leren. Daarom stelden ze een programma op waarbij gevangenen in acht weken een moeilijk opvoedbare hond trainen, tweemaal per week anderhalf uur.

Betty en Marlies noemen DCD liefkozend ‘hun kindje’. “Zes jaar geleden waren we onervaren en onbezonnen”, zegt Marlies glimlachend. “Van ondernemen wisten we nagenoeg niets.”

Bovendien hadden ze een fulltimebaan, en al hun geld ging op aan de honden. “Op een avond schoof ik een pizza van 59 cent in de oven omdat ik anders de benzine voor de volgende rit naar de gevangenis niet kon betalen”, vertelt Marlies. In 2013 dreigde een faillissement. “Toen wist ik: zo kan het niet langer. We vroegen advies aan ondernemers en gingen op zoek naar geldschietters en ambassadeurs.”

Nu begeleidt DCD hondentrainingen in vijf instellingen, waaronder een justitiële jeugdinrichting, tbs-klinieken en reguliere gevangenis. Marlies en Betty wonnen de gevangenis-

directie voor hun project door te benadrukken dat het hun om de honden gaat. “Gevangenen redden is niet ons eerste doel”, zegt Marlies.

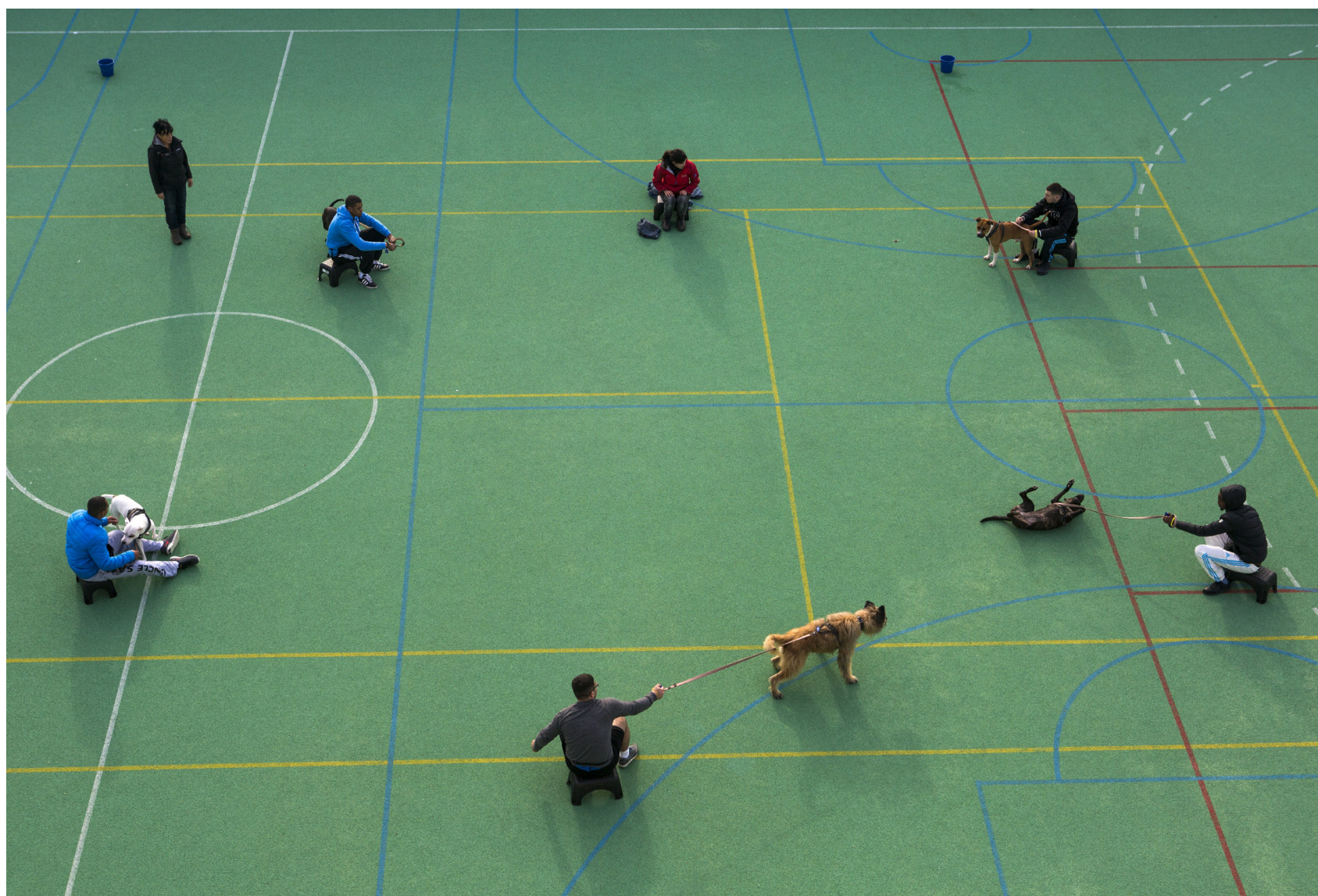
Voor Marijke van Genabeek, pedagogisch directeur van drie Nederlandse jeugdinrichtingen, was dit een overtuigend argument om DCD binnen de muren van De Hartelborgt te halen. “Er is al veel hulpverlening en de jongeren moeten vaak in gesprek over zichzelf. Nu ligt de aandacht niet bij hen, maar bij de hond. Daardoor is hun blik meer op de omgeving gericht.”

Iedereen mag meedoen met de training, maar Betty en Marlies maken strikte afspraken met de gedetineerden: op tijd aanwezig zijn en geen enkele keer overslaan. Laat je de hond voor niks naar de gevangenis komen, dan lig je eruit. Als de hond te dicht in de buurt van een andere hond komt en uitvalt, volgt een gele kaart. Gebeurt het een tweede keer, dan worden hond en gedetineerde uitgesloten van deelname. “Veel van deze honden hebben geleerd om bij problemen van zich af te bijten. Dat geldt ook voor de gedetineerden. Allebei moeten ze leren dat agressie nooit de oplossing is”, zegt Betty.

“Honden gaan een onvoorwaardelijke band aan, iets wat veel gedetineerden in hun leven nooit hebben gekend”, legt Van Genabeek uit. “Vooral degenen die lang vastzitten, ervaren weinig controle: alles overkomt ze. Op de training merken ze dat hun gedrag meteen effect heeft op de hond. Die werkt zo als een spiegel.”

Die spiegeling zie ik wanneer ik Abdi aan het werk zie met zijn hond Cara. Op zijn hand prijkt een litteken dat hij opliep toen hij als kind op de vlucht sloeg voor een agressieve hond. Daarna hield hij honden altijd op veilige afstand. Maar toen hij in De Hartelborgt vanuit zijn cel de trainingen bekeek, besloot hij zijn angst te overwinnen en mee te doen.

Voor gedetineerde én asielhond in de gevangenis Zuyder Bos betekent de training een ongewone fysieke inspanning (rechts). Op de binnenplaats van jeugdinrichting De Hartelborgt krijgen jongeren instructies van de trainers van stichting Dutch Cell Dogs.

“Ik vroeg om een hond die bij me zou passen”, zegt Badr. “En wat krijg ik? Een beest dat op me lijkt.”

Na afloop van een training slentert Abdi op me af. Het werken met zijn hond valt hem tegen. Hij moet het dier ander gedrag bijbrengen. Wil Cara, een Amerikaanse stafford, de brokjes uit zijn hand krijgen, moet ze goed naar hem luisteren. “Ze doet niet altijd wat je zegt. Moeilijk.” Abdi heeft geleerd zijn geduld te bewaren en dat hij zélf goed naar het dier moet luisteren, dat hij soms dingen anders moet aanpakken om zijn doel te bereiken. “Net als Cara dus.”

Voor ze aan de training kunnen beginnen, hebben de gedetineerden een intakegesprek met Marlies en Betty. Daarin zoeken ze voor iedere trainer in spe een geschikte hond.

Tijdens zijn eerste training kijkt Badr, een potige vent met twee gouden tanden, angstvallig naar de blaffende honden in de auto. “Ik zou het niet erg vinden om een teckel te krijgen”, mompelt hij. “Jouw hond is zwaar mishandeld”, antwoordt Marlies beslist. “Hij is gestrest en wil bijna niet eten. En als hij niet eet, kun je hem ook niet trainen. Hij moet je dus zo gaan vertrouwen dat hij jouw eten wil.” Even later loopt Badr onwennig met zijn hond over het veld. “Ik vroeg om een hond die een beetje bij me zou passen”, zegt hij met gevoel voor drama. “En wat krijg ik? Een beest dat op me lijkt.”

Frans Douw verwelkomde DCD zodra hij erover hoorde. De oud-directeur van Zuyder Bos in Heerhugowaard staat binnen het behoudende gevangeniswezen bekend als iemand die het experiment niet schuwt. “Een gevangenis is

een destructieve omgeving”, vertelt Douw wanneer ik hem een dag voor zijn pensioen spreek. “Het machtsverschil is groot. De een sluit op, de ander wordt ingesloten.”

Lopend door de kille gangen van Zuyder Bos begrijp ik wat hij bedoelt. Een gevangenis is geen plek die uitnodigt emoties te laten zien. Iedereen maakt zich groot en onkwetsbaar om binnen de sterke hiërarchie te overleven. Maar, zegt Douw: “Als hondentrainer kan een gedetineerde laten zien dat hij niet alleen crimineel is, maar ook een hechte band kan aangaan.”

De laatste twee jaar heeft DCD meer bekendheid gekregen. Hoewel de effectiviteit nog niet wetenschappelijk is aangetoond, tonen meer inrichtingen belangstelling. Pedagogisch directeur Van Genabeek ziet DCD in elk geval als een waardevol experiment. Ze vermoedt dat het aangaan van een band met een hond de empathie bij de trainees kan vergroten. “Je inleven in anderen is voor veel gedetineerden lastig. Ze beseffen vaak niet wat ze iemand hebben aangedaan.”

Forensisch orthopedagoog Gerdien Schenk van de Universiteit van Amsterdam deed, tot haar onverwachte dood in maart, promotieonderzoek naar DCD. Ze bestudeerde onder meer het effect van de training op het inlevingsvermogen van gedetineerden en wat dit betekent voor de kans op recidive. Uit onderzoek is bekend dat dieren het welzijn van mensen verhogen – maar kunnen ze ook voorkomen dat een crimineel weer in de fout gaat?

Marijke Ottema is freelance auteur en filmmaker en werkt als forensisch psycholoog in diverse penitentiaire instellingen. Voor dit verhaal maakte ze ook een korte film, die is te zien op onze website: natgeo.nl.

FOTO: ARNOUD VAN DEN BERG

Cris Toala Olivares fotografeert mensen in hun omgeving. Zo belichtte hij in november 2015 voor het Magazine het leven rond de Stromboli. Meer foto's uit deze reportage vindt u op natgeo.nl.

FOTO: ALICE WIELINGA

Met een 'clicker' leren de trainers hoe ze goed gedrag van de hond moeten belonen: na een klik weet de hond dat hem een brokje wacht. De tatoeage op de arm staat voor 'All Cops Are Bastards'.

“Als hondentrainer kan een gedetineerde laten zien dat hij niet alleen maar crimineel is, maar ook een hechte band kan aangaan.”

– Frans Douw, ex-gevangenisdirecteur

Positieve omgang met dieren leidt tot minder stress en angst, aldus Schenk. Dat is onder meer terug te zien in het oxytocine- en cortisolgehalte, aan stress gerelateerde stoffen. “De verwachting is dat gedetineerden die minder spanning ervaren, beter in staat zijn nieuw gedrag aan te leren en dat honden daarbij kunnen helpen.”

Uit de voorlopige resultaten blijkt dat “gevangenen leren van de training”, aldus Schenk. “Ze tonen meer geduld, empathie en verantwoordelijkheid. Ze zijn zelfverzekerder.” Haar onderzoek zal moeten worden voortgezet om te zien of die effecten ook op lange termijn aanhouden.

ÉÉN RESULTAAT van de training zie ik wanneer ik op een koude dinsdagochtend meega met Elias naar een asiel in Rotterdam. Elias zag op zijn dertiende voor het eerst een jeugdgevangenis vanbinnen. Nu is hij 20 en mag hij met verlof; twee dagen per week werkt hij in het asiel. Bij aankomst voelen we de stress bij de honden: ze ijsberen in hun hokken, blaffen bij elke beweging en kijken angstig door de tralies.

In Zuyder Bos borstelt een gevangene zijn hond. De band die tijdens de training ontstaat, maakt het – onvermijdelijke – afscheid lastig.

Elias laat als eerste Mr. Big uit, een gedrongen Engelse stafford die hij traint in de gevangenis. De hond werd jaren geleden gevonden in een bos bij Rotterdam; de littekens verraden een geschiedenis als vechthond. Hoewel in het park een losloopverbod geldt, komt een speelse labrador toegesneld. Mr. Big gromt. “Kunt u uw hond aanlijnen, meneer?” vraagt Elias. De grote, wat slonzig ogende eigenaar begint uit het niets een scheldkanonnade. Mr. Big krijgt een rake trap, het dier krimpt piepend ineen. Elias wil zelf een mep uitdelen, maar houdt zich in en haalt de honden uit elkaar. De man met de labrador loopt vloekend weg.

“Van mijn hond moet hij afblijven”, zegt Elias na afloop, nog trillend. “Vroeger had ik ’m in elkaar geslagen.” Nu, zegt hij, zou hij daarmee alles verliezen wat hij heeft opgebouwd.

Later bespreek ik het voorval met Betty. “Soms is het alsof asielhonden en gedetineerden met 1-0 achterstaan ten opzichte van de rest van de maatschappij”, zegt ze. “Ze zullen de rest van hun leven extra moeten opletten.”

BIJ DE LAATSTE TRAINING in De Hartelborgt zijn familieleden en vrienden aanwezig, maar ook kandidaten om de hond te adopteren. De jongens laten graag zien wat ze hebben bereikt

en ogen gespannen. Voor Cara, de hond van Abdi, is Jill van de Pol aanwezig. Zij is de afgelopen weken verknocht geraakt aan het dier en heeft haar al drie weekenden thuis gehad. Wanneer Cara Jill ziet, springt ze tegen haar op. Abdi bekijkt het tafereel met gemengde gevoelens. “Prima dat Cara een huis heeft gevonden. En ik ben er trots op dat ze nu zo goed luistert. Maar dat ik haar straks niet meer zie...”

Marlies en Betty zijn tevreden dat de honden onderdak hebben gekregen; daar was het ze om te doen. Wanneer het afscheid nadert, lees ik op de gezichten van veel trainers dat ze het gevoel te hebben dat hun wat wordt afgenomen.

“De meesten hebben moeite zich te binden en iemand in vertrouwen te nemen”, aldus onderzoekster Schenk. “In deze training staat hechting juist centraal.” Hoewel de gedetineerden vooraf weten dat de band die ze opbouwen met de hond na afloop wordt verbroken, kost dat ze meer moeite dan ze vooraf wilden toegeven.

Rocher had het al zien aankomen en bezwoer vóór de eerste training zich niet zullen te binden aan zijn hond. Maar al na twee weken prikte bulterriër Laila op de screensaver van zijn computer. Aan het einde van elke training liet Laila bovendien duidelijk merken dat ze niet terug wilde naar het asiel. Ze kroop in een hoekje, de staart tussen de benen, en weigerde terug de auto in te gaan. Rocher kon het amper aanzien. “Ik stond vaak op het punt om niet meer te komen.”

De gedetineerden kunnen via Dutch Cell Dogs wel contact houden met de nieuwe eigenaren. Ze hebben tijdens de training een dagboek bijgehouden waarin ze schrijven over hun ervaringen met de hond en aanwijzingen geven voor zijn toekomstige baasje. Betty en Marlies hopen dat uiteindelijk alle moeilijke asielhonden een training en een nieuw huis krijgen. Marijke van Genabeek wacht de uitkomsten van nader onderzoek af. “Als die positief zijn, wil ik het programma in alle inrichtingen introduceren”.

Na het afscheid vergezelt ik Jill en Cara naar huis in Rotterdam. De donkere stafford wachten een open haard in de woonkamer en een mand naast haar bed. Eenmaal thuis geeft Jill haar een wasbeurt in de jacuzzi. Wanneer ik zie hoe Cara's staart omhooggaat en ze haar ogen toeknijpt, kan ik me moeilijk voorstellen dat ze een paar uur geleden nog opgesloten zat in het asiel.

Elias, Rocher en Abdi moeten nog wachten op hun vrijlating. Zij hebben zich al opgegeven voor de volgende training in De Hartelborgt. □

Een gedetineerde (onder) hangt een foto van zijn hond op in zijn cel in De Hartelborgt. Stafford Laila (rechts) is geadopteerd door Andrew Meijer en Petra Bröm in Rotterdam. Ze krijgen het dagboek dat de trainer heeft bijgehouden, met onder meer de commando's die de hond kent.

